

А. С. Попова

ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ З МІГРАНТАМИ

Післядипломна освіта визнається елементом національної системи безперервної освіти. Розвиток цього сегмента свідчить про конкурентоздатність існуючої державної системи освіти і передбачає підвищення соціального та професійного рівнів фахівців. Новостворений інститут соціальної роботи в Україні має порівняно зі Швецією, США й іншими флагманами в освіті соціальних працівників невелику історію і досвід, що характеризуються появою низки проблем. Однією з головних визнається відсутність державної ланки, яка б регулювала процес професійного навчання фахівців соціальної сфери впродовж їхньої трудової діяльності.

Для здійснення післядипломної освіти у вищих навчальних закладах України створені інститути, факультети або центри післядипломної освіти. В цих структурних підрозділах зосереджено: довузівську підготовку; перепідготовку (друга вища освіта); підвищення кваліфікації і навіть магістерську підготовку. Але наявність такої розгалуженої структури організацій та учбових закладів не дає змогу охопити всі професійні групи та їх вузькі спеціалізації. Серед них – соціальні працівники, що працюють з мігрантами. Актуальність їхньої професійної діяльності набуває все більшого значення у зв'язку із воєнним конфліктом на Сході України. Швеція є безперечним освітнім лідером з цінним теоретичним і практичним досвідом організації післядипломної підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами, вивчення якого надзвичайно важливе для проведення освітніх реформ в Україні.

У функціонуванні післядипломної освіти сьогодні існує багато проблем. Їх досліджують такі фахівці педагогічної, юридичної, психологічної науки, як О. Бондарчук, М. Васильєва, М. Гадецький, М. Курко, О. Нежинська, В. Олійник, О. Ситніков, Р. Шаповал. Деякі аспекти впровадження позитивного досвіду післядипломної освіти для соціальних працівників представлені у роботах

О. Карпенко, А. Кулікової, Т. Логвиненко, О. Ольхович, В. Тищенко.

Аналіз вітчизняних досліджень із порівняльної педагогіки засвідчив, що проблема післядипломної підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами у Швеції не була предметом системного вивчення. У той час розкриття теоретичного і практичного досвіду цієї країни допоможе пришвидшити процес модернізації системи вітчизняної післядипломної освіти.

З урахуванням європейської традиції післядипломна освіта (англ. *postgraduate education*) – це освіта, що здобувається після отримання першого ступеню вищої освіти, тобто бакалавра. Післядипломна освіта в значенні «*postgraduate education*» означає отримання звання магістра або доктора. У цьому контексті не йдеться про післядипломну кваліфікацію як про формальне розширення навичок у межах отриманого профілю або ж перепідготовку, як це часто трактується українським законодавством [2].

Закон Швеції «Про вищу освіту» (*Higher Education Act*) встановлює, що післядипломна освіта країни складається з таких видів, як магістратура (*MSW Programs*), аспірантура (*PhD in Social Work Programs*), докторантура (*DSW Programs*) у галузі соціальної роботи, а також курсів підвищення кваліфікації (*Graduate Certificates*) [6].

Післядипломна професійна підготовка соціальних працівників здійснюється в університетах Швеції. Структура підготовки визначається Національною колегією з питань соціальної роботи та громадського управління (*The National Board of Education for Social Work and Public Administration*).

Особливість шведської системи підготовки соціальних працівників полягає у тому, що на бакалаврському рівні готують «генералістичного соціального працівника» з системою еkleктичних знань, здатного до вирішення соціальних проблем, пов'язаних із втручанням у системи різних рівнів, а також

до координації, обміну ресурсами та співпраці.

Випускники проходять трирівневу систему ліцензування. Це підтверджує право соціальних працівників здійснювати практичну професійну діяльність. Перший рівень – ліцензування бакалаврів у галузі соціальної роботи (видача права на практичну діяльність). Соціальні працівники з дипломом цього рівня освіти можуть бути помічниками або безпосередніми виконавцями соціального обслуговування, проте не можуть обіймати посади супервізорів, діагностів й керівників. Другий рівень – ліцензування магістрів – вимагає завершення другого циклу навчання і складання стандартизованих іспитів. Третій рівень – клінічне ліцензування – вимагає завершення другого циклу навчання і підтвердження існуючої ліцензії другого рівня. З ліцензією другого і третього ступенів соціальний працівник може працювати супервізором, діагностом і керівником соціальної установи, проте призначення на посади вимагає проходження обов'язкового післядипломного навчання.

Магістерський цикл передбачає два загальних академічних ступеня: магістр («masterexamen») – однорічна програма, що дорівнює 60 кредитам ECTS, і магістр («magisterexamen») – дворічна програма, що передбачає навчання в межах 120 кредитів ECTS. Формально вони належать до одного рівня, але відрізняються тим, що дворічні програми зазвичай пов'язані з більш глибоким вивченням предметів і можуть включати період стажування. Умовою прийому на магістерський (другий) рівень є завершення трирічної бакалаврської (базової) освіти в одному зі шведських вищих навчальних закладів, тобто наявність ступеня бакалавра або її міжнародного еквівалента (180 залікових одиниць). У виключних випадках достатнім для вступу може бути наявність у вступника відповідних спеціальних знань і навичок.

Третій (науковий) рівень освіти веде до отримання наукового ступеня ліцензіата (licentiateexamen), відповідного двом рокам дослідницької роботи (120 ECTS), або доктора («doktorsexamen») – чотири роки (240 ECTS), і є цікавим етапом для тих соціальних працівників, хто бажає займатися

науковими дослідженнями у соціальній сфері [5, с. 111–121].

Післядипломна професійна освіта для соціальних працівників гнучка і мобільна. Вона може здійснюватися у трьох формах: післядипломні он-лайн курси (навчання відбувається у віртуальному класі), комбіноване навчання (поєднання дистанційної та очної форм навчання), аудиторне (традиційна форма навчання, що передбачає очне відвідування програм і курсів).

У законі Швеції «Про вищу освіту» конкретизовані вимоги щодо розробки навчальних програм для кожного з циклів вищої освіти. Вони ґрунтуються на необхідності уточнення ключових аспектів підготовки фахівців, зокрема соціальної сфери.

Курси та програми навчання другого циклу передбачають набуття спеціальних знань, компетентностей і навичок, пов'язаних з курсами та програмами першого циклу навчання. Крім того, курси та програми першого циклу навчання повинні стимулювати [8]:

- розвиток здатності студентів до інтеграції знань та їх автономного використання;
- розвиток здатності студентів до вирішення складних явищ, проблем і ситуацій;
- розвиток професійного або наукового потенціалу студентів, що вимагає значної автономії.

На додаток до вимог курсів і навчальних програм першого, другого циклів, курси і навчальні програми третього рівня мають розвивати знання та навички, необхідні для проведення автономного дослідження.

Отже, шведська система післядипломного навчання соціальних працівників складається з чотирьох компонентів, три з яких (магістратура, аспірантура і докторантура) є розвиненими в Україні, проте вважаються основною освітою. Четверта ланка післядипломного навчання Швеції – курси підвищення кваліфікації – є розгалуженою мережею організацій, де ведеться вузькопрофільна підготовка соціальних працівників до роботи з різними категоріями населення, зокрема мігрантами.

Коли розглядати післядипломну освіту

соціальних працівників у контексті українського законодавства й трактувати її як «спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду» [1], то згідно з таким державним визначенням особи після проходження післядипломної освіти видається «документ про післядипломну освіту», а не науковий ступінь, такий як магістр чи доктор. В Україні післядипломною освітою вважають освіту дорослих.

Українське трактування «післядипломної освіти» більш збігається з трактуванням поняття «неформальної освіти» у Швеції. Є спільна цільова група – дорослі особи, що вже мають освіту, але, бажають підвищити свій професійний рівень.

Система неформальної освіти Швеції є комплексом організацій, що включають в себе Народні Вищі Школи та Навчальні асоціації під керівництвом Міністерства освіти. Процес навчання в них відбувається на добровільних засадах, проте має організований і систематичний характер. Система неформальної освіти для соціальних працівників представлена у формі курсів підвищення кваліфікації.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що система неформальної освіти соціальних працівників також включає курси підвищення кваліфікації за запитом агенцій соціальної сфери з метою підготовки фахівців до роботи з новими проектами, які реалізуються у галузі соціальної політики.

Провідним закладом Швеції, який пропонує курси підвищення кваліфікації для соціальних працівників, що працюють з мігрантами, є Інститут досліджень з питань міграції, етнічної приналежності і суспільства – REMESO. Провідною метою організації є здійснення досліджень у галузі міжнародної міграції, етнічного різноманіття і громадянства та змін, що відбулися під впливом ринкових процесів [4].

REMESO розпочало свою діяльність у 2008 році завдяки фінансовій підтримці «Центра підвищення кваліфікації», Шведського дослідницького комітету з питань охорони здоров'я, трудового життя і благополуччя (FAS). Діяльність REMESO

стало передумовою для створення Фас-центру передового досвіду у Лінчепінгському університеті. Його метою є проведення досліджень, що поєднують знання трудового ринку, міграції й етнічної приналежності.

У січні 2009 року REMESO започаткувало діяльність Вищої школи, основним полем наукового дослідження якої є питання міграції, етнічної приналежності і суспільства. Основною діяльністю Школи є проведення лекцій, семінарів і конференцій для шведів та іноземців, що стосуються питань міграції й етнічної приналежності.

Центр підвищення кваліфікації має навчальну програму третього циклу «Етнічність і міграційні дослідження» і Міжнародну вищу школу, що займається питаннями міграції, етнічної приналежності і суспільства. REMESO є структурним підрозділом Факультету соціального забезпечення і здійснює навчання бакалаврів у галузі соціального та культурного аналізу, магістрів соціальних наук.

Вища школа міграції, етнічної приналежності і суспільства – REMESO – пропонує курси для шведських і міжнародних аспірантів (PhD або MA), які стосуються різних теоретичних, методологічних і емпіричних точок зору з питань міжнародної міграції. Курси проводяться співробітниками REMESO і міжнародними лекторами [3].

Інститут REMESO налічує близько 40 дослідників, які приходять з різних організацій і мають досвід роботи у Національному інституті трудового життя, Департаменту етнічних досліджень, Лінчепінг університету. REMESO також має у штаті дослідників з інших відомств і університетів. REMESO також приймає іноземних гостей на період тривалого проживання, які після завершення програми другого і третього циклів беруть участь в курсах в Remeso Graduate School. REMESO дотримується етичних норм, встановлених національними дослідницькими порадами та дослідницьким співтовариством.

Отже, Швеція має своєрідну систему післядипломної освіти, що включає у себе чотири рівні підготовки соціальних працівників, ліцензування практичної діяльності фахівців соціальної сфери та дотримання чітких правил ієрархії професійного зростання. Шведський досвід організації післядипломної освіти представлений комбі-

нованою системою. Вона поєднує програми та курси (другого і третього рівнів) вищої освіти і неформальну освіту (курси підвищення кваліфікації). Метою шведської післядипломної освіти є сприяння задоволенню інтересів громадян у постійному підвищенні професійно-кваліфікаційного рівня, запобігання втратам продуктивних сил шляхом системного оновлення та корекції

професійної підготовленості фахівців до змінюваних умов духовно-інтелектуального потенціалу та матеріального виробництва. Післядипломна освіта виступає одним із засобів соціального та професійного зростання фахівців, забезпечує потреби суспільства і держави у конкурентоспроможних фахівцях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – № 1556-18. – від 16.04.2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрану.
2. Ministers of Education in the European Countries. The Bologna Report. The European Space for Higher Education. – 1999. – 125 p.
3. REMESO: Graduate School in Migration, Ethnicity and Society [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.isv.liu.se/remeso/remeso-graduate-school/remeso-graduate-school?l=en>. – Назва з екрану.
4. REMESO: Institute for Research on Migration, Ethnicity and Society [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.isv.liu.se/remeso/om-remeso?l=en>. – Назва з екрану.
5. Soydan H. From Vocational to knowledge-based education – an account of Swedish social work education // Social work education. – 2001. – Vol. 20. – P. 111-121.
6. Sweden Social Work Graduate Programs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gradschools.com/programs/social-work?countries=sweden>. – Назва з екрану.
7. Swedish Higher education Act [Electronic resource], 1992. SFS No. 1992:1434. Stockholm: Ministry of Education. – Available from : <http://www.regeringen.se/content/1/e6/02/15/41/92fe8fff.pdf>
1. Swedish Higher Education Ordinance [Electronic resource], 1993. SFS No. 1993: 100. Reprint: SFS 1998:1003. Stockholm: Ministry of Education. – Available from : <http://www.regeringen.se/content/1/e6/02/15/41/92fe8fff.pdf> Післядипломна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%96%D1%81%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0. – Назва з екрану.

І. В. Мелешко

СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ФІНЛЯНДІЇ

Сьогодні в Україні спостерігається активне підвищення інтересу до освіти дорослих. Вона є особливим підрозділом складової частини національної системи, що об'єднує традиційну (формальну) та неформальну освіту. Неформальна освіта як одна із складових освіти дорослих відображає економічні, соціальні та культурні реалії суспільства, сприяє

всєбічному розвитку дорослої людини в період її самостійного життя, є окремою системою, що потребує особливих методів та підходів, особливої філософії і особливих викладачів [1].

Фінська концепція неформального навчання надає можливість дорослим здобувати освіту в різних умовах, сприяє отриманню та оновленню знань, навичок і